

Nada Vilhar

RAZVOJ TURISTIČNEGA GOSPODARSTVA NA NARODNOSTNO MEŠANEM OZEMLJU NA KOROŠKEM

Turistična ponudba

Turistična ponudba se deli na primarno in sekundarno. Značilnosti teh dveh delov turistične ponudbe so naslednje: primarna turistična ponudba obsega tiste dobrine, ki niso produkt dela ali katerih človek ne more več proizvajati v enaki kvaliteti in z enako uporabno vrednostjo; sekundarna turistična ponudba zajema tiste turistične dobrine, ki so produkt človeškega dela in jih lahko človek še vedno proizvaja z enako uporabno vrednostjo.¹

Primarno turistično ponudbo lahko delimo na dva dela: naravni in antropogeni. Naravne dobrine so najbolj specifični del turistične ponudbe, običajno jih štejejo med osnovne privlačnosti turističnega kraja in glavni pogoj za razvoj turizma.² Naravne dobrine, kamor štejemo npr. klimo, vrelce, gore, jezera, podzemeljske jame, vegetacijsko odejo ali pokrajinsko sliko, niso produkt dela, njihova količina in kvaliteta sta dani po naravi in so samo na določenem prostoru in v določenem času. Teh dobrin ne more človek niti proizvajati na novo niti ne spremenjati njihove kvalitete.

Primarna turistična ponudba Koroške

Koroška je ena izmed osmih dežel republike Avstrije in leži na ozemlju, ki se širi od Šmohorja na zahodu do Labota na vzhodu in zajema področja Ziljske doline, Roža in Podjune, pokrajino med Vrbskim jezerom in Osojskim jezerom ter naselja v Gurah, na Karavankah in Svinji planini.

Več kot dvesto koroških jezer predstavlja središče visoko razvite turistične dejavnosti, saj ugodna klima in topla jezerska voda v poletnih mesecih ter zeleni mir obrežnih gozdov, dolin in travnikov dajejo prepolno naravne svežine. V zimskem času zamenja po atraktivnosti lepoto jezerske obale visokogorski svet, ki ponuja na svojih pobočjih okrog sto urejenih smučišč, h katerim vodijo pluzene ceste in oskrbovane žičnice.

¹ Janez Planina: Primarna in sekundarna turistična ponudba ter njune posebnosti. Turistični vestnik, Ljubljana, 1966, str. 162

² Janez Planina: Sezonske variacije turističnega prometa in ekonomska analiza glavnih variacijskih faktorjev. Doktorska disertacija. Ljubljana, 1967, str. 114

Velikokrat pa vleče obiskovalce na Koroško bogata kulturno-zgodovinska dediščina, saj so predvsem na Gosposvetskem polju cvetele ilirska in romanska – izkopenine Virunuma in Norika, staroslovanska – Krnski grad, Gospa sveta, vojvodski prestol, in germanska – Ostrovica, St. Vid – kultura. Koroška je namreč dežela idiličnih dvorcev in gradov ter samostanov in cerkva, zgrajenih v romanskem slogu ali gotiki iz obdobja zgodnjega srednjega veka. Stensko slikarstvo, rezbarstvo in kiparstvo koroških umetnikov slovi po vsem svetu.

Oris turistične ponudbe po pokrajinah južne Koroške

Najprej bi lahko pokrajine na slovenskem Koroškem razdelili na zahodni del južne Koroške, katere življenjski tokovi se stekajo okrog Beljaka, na osrednji del južne Koroške, ki teži neposredno k Celovcu, in na vzhodni del južne Koroške z dvema starima, manjšima življenjskima žariščema v Velikovcu in Pliberku.

– Zahodni del južne Koroške obsega tri glavne pokrajine: Kanalsko dolino, ki je danes v Italiji, slovensko Ziljsko dolino in tako imenovano Beljaško sovodenj. Vsa Zgornja slovenska Zilja je ostala precej stran od glavnih prometnih tokov, zato je obdržala še močno kmečki videz. Močneje jo je na zunaj šele v najnovjšem času začel preoblikovati turizem, pa še to skoraj le v predelu od Preseškega jezera do Šmohorja.

Spodnja slovenska Zilja se od Zgornje razlikuje tudi po svojih današnjih življenjskih funkcijah. Po njej vodi stara glavna pot iz Beljaka proti Trbižu, kamor se tu ob Ziljici odpirajo že Megvarska vrata. Zato je Spodnja slovenska Zilja s središčem in glavnim razpotjem v Podkloštru vedno živela bolj na prepihu, še posebno v zadnjem stoletju, ko jo je preobrazila moderna doba z veliko železnico, s krajevno industrijo, z urbanizacijskimi vplivi bližnjega Beljaka ter v najnovjšem času s krepko naraslim cestnim in turističnim prometom.

Beljaška sovodenj predstavlja glavno dolinsko in prometno vozlišče zahodne Koroške, kjer se vsem tem združenim dolinskim potem odpro široka vrata ob Dravi ter po podolju Vrbskega jezera navzdol proti osrčju Celovške kotline. Ni težko razumeti, zakaj se je tu že zgodaj razvil Beljak. Ziljsko-baška Dobrava je obsežen terasast svet, še vedno močno porasel z gozdom, zares prava »dobrava«. V območju Baškega jezera jo v najnovjšem času izrazito preoblikuje turizem.

– K osrednji južni Koroški bi šteli ves svet, ki se začne, ko zapustimo Beljaško sovodenj, ter sega do tja, kjer je Drava sprejela vase vse svoje glavne pritoke iz koroškega osrčja in kjer se začne nizki svet tega osrčja spet širiti med Svinjo planino na severu in Karavankami na jugu. To je tam nekje zahodno od Velikovca.

Vrbsko jezersko podolje, pas nižjega sveta, ki se vleče od Beljaške sovodnji ob Vrbskem jezeru proti Celovcu, je vkleščeno med prisojne, z

naselji in jasami preprežene obronke Kostanjskega prigorja in Možberškega gričevja na severu, ter bolj strme, gozdnate in temačne robove Hodiških Gur na jugu. Od nekdanje je bilo krepka naselitvena celica in živahna prometna vez med Beljaško sovodnijo in Celovcem. Že nekaj desetletij nazaj pa je njegovo pokrajino tako krepko zajel turistični promet, da so nekdanje vasi z vsemi drugimi elementi agrarne pokrajine že skoraj docela utonile v skoraj strnjeni naselbinski sliki turistične pokrajine. To velja posebno za severni jezerski breg. Osrednja lega Celovške ravnine v Koroški kotlini je še posebno podčrtana s tem, da iz tega najnižjega kotlinskega osrčja vodijo široko odprta prometna pota na vse štiri glavne strani: na sever čez Gosposvetsko polje v zgornještajersko Pomurje in dalje proti Dunaju, na zahod po Vrbskem podolju proti Beljaku ter dalje na zahodno Koroško in proti Trbiškem razpotju, na vzhod po Celovski ravnini proti vzhodni Koroški in v štajersko Podravje in na jug čez Žihpoljsko pretržje v Rož in na Ljubelj.

Turistična dejavnost se je razvila tudi na Hodiškem polju z istoimensko vasjo in jezerom, ki je tudi osrednja naselbinska os Hodiških Gur. Ta del je že močno pod vplivom turizma, ki je še posebno preoblikoval kraje od Vrbe proti Hodiškemu jezeru.

- Podjuna razvija svoj turizem ob Klopinskem jezeru, kjer se je v pomemben turistični center razvil kraj Škocijan.³

Turistične zmogljivosti na narodnostno mešanem ozemlju na Koroškem

V strukturi turističnih prenočitvenih zmogljivosti Koroške prevladujejo prenočitveni obrati višjih kategorij, sledijo privatne sobe, najmanjši pa je delež turističnih prenočitvenih obratov nižjih kategorij.⁴ V zadnjih letih se zmanjšuje število turističnih prenočitvenih obratov višjih kategorij kakor tudi število privatnih sob. Nekateri tovrstni obrati turistične potrošnje je potrebno obnoviti oziroma modernizirati. Obstoječi rekonstruirani in obnovljeni turistični prenočitveni obrati višjih kategorij in privatne sobe na Koroškem občutno povečujejo število ležišč v svojih obratih. Posebnost

³ Svetozar Ilešič: Pokrajinsko okolje na slovenskem Koroškem. Koroška in koroški Slovenci. Zbornik poljudnoznanstvenih in leposlovnih spisov. Založba Obzorja Maribor, 1971, str. 11-27

⁴ V turistične prenočitvene obrate višjih kategorij so vključeni: hoteli, moteli, gostišča, penzionirani, turistični domovi, zdravilišča in okrevališča za odrasle, zdraviliški hoteli in penzioni, zdraviliški domovi socialnih zavarovancev. V prenočitvene obrate nižjih kategorij so vključeni: otroška in mladinska okrevališča, mladinska prenočišča in gostišča ter ostala prenočišča teh kategorij: lovške kočice, počitniška stanovanja in počitniške hiše, apartmaji in bungalovi.

turističnega razvoja Koroške se v zadnjih letih turistični prenočitveni obrati nižjih kategorij. Njihovo število je v primerjavi s skupnim številom turističnih prenočitvenih obratov na Koroškem še relativno majhno, beležimo pa izjemno visoke indekse rasti števila tovrstnih turističnih kapacitet. V letu 1981 beležimo v rasti števila turističnih prenočitvenih obratov nižjih kategorij na Koroškem indeksi rasti 3637 v primerjavi z letom 1968, v rasti števila ležišč v tovrstnih turističnih prenočitvenih obratih pa indeks 585 v istem opazovanem razdobju. S tem se iz leta v leto povečuje tudi delež turističnih prenočitvenih obratov nižjih kategorij v skupnih turističnih prenočitvenih kapacitetah koroškega turističnega gospodarstva.

Pestrost turistične ponudbe turističnega gospodarstva Koroške se kaže v številnih raznovrstnih turističnih kapacitetah, ki so na voljo gostu, ko obiše Koroško. Analize⁵ kažejo največji delež prenočitvenih zmogljivosti v turističnih prenočitvenih obratih kategorij A1/A, B, C/D izmed vseh turističnih prenočitvenih obratov na Koroškem. Ti turistični prenočitveni obrati s svojimi zmogljivostmi zavzemajo v letu 1981 52,1 % vseh turističnih prenočitvenih zmogljivosti. Znotraj teh pa je največ ležišč v turističnih prenočitvenih obratih kategorij C/D, najmanj pa v obratih najvišjih kategorij A1/A, le 6,9 %. Sledijo jim turistične privatne sobe, ki zavzemajo v letu 1981 33,5 % vseh prenočitvenih zmogljivosti. Izmed njih je 25,8 % vseh prenočitvenih zmogljivosti v turističnih privatnih sobah, ki se ne ukvarjajo s kmečkim turizmom, in le 7,7 % prenočitvenih zmogljivosti v privatnih sobah, ki se ukvarjajo s kmečkim turizmom. Izmed ostalih turističnih prenočitvenih obratov se povečuje delež prenočitvenih zmogljivosti v počitniških stanovanjih in počitniških hišah: v letu 1981 so zavzemale 9,2 % vseh prenočitvenih zmogljivosti.

Med najbolj razvite turistične občine na narodnostno mešanem ozemlju na Koroškem spadajo tiste občine, ki imajo najvišji delež turističnih prenočitvenih obratov višjih kategorij; mednje spadajo občina Škocijan v velikovškem okraju, občina Vrba in Bekštanj v beljaškem okraju ter Otok v celovškem okraju. V številu privatnih sob prevladujeta občini Vrba in Bekštanj v beljaškem okraju, v velikovškem okraju Dobrla vas in Škocijan ter v celovškem okraju Hodiše, Škofiče in Otok. Večje število turističnih privatnih sob ima tudi občina Št. Štefan v šmohorskem okraju. Med občinami na narodnostno mešanem ozemlju na Koroškem so le nekatere turistične občine, ki imajo poleg omenjenih turističnih prenočitvenih kapacitet še kampinge. Med najpomembnejšimi omenimo Hodiše v celovškem okraju, Bekštanj v beljaškem okraju ter Škocijan v velikovškem okraju.

⁵ Analize so opravljene v raziskovalni nalogi Nada Vilhar: Vloga turizma v lokalnem gospodarstvu na slovenskem narodnostno mešanem ozemlju v Avstriji. Ljubljana, Inštitut za narodnostna vprašanja, 1985, 143 strani, 67 preglednic, 15 grafikonov.

Turistično razvite občine na narodnostno mešanem ozemlju na Koroškem z največjim številom turističnih prenočitvenih obratov imajo v svojih turističnih obratih tudi največje število ležišč.

Značilnosti turističnega prometa

Turistični promet lahko kvantificiramo na različne načine, predvsem pa s številom gostov, s številom nočitev, z ugotavljanjem količine turistične potrošnje ali pa s številom vstopov v državo.

Na Koroškem v celoti prevladuje število gostov in njihovih nočitev v gostinskih objektih najvišjih kategorij: v hotelih, motelih, penzionih ter v zdraviliščih teh kategorij. V opazovanem razdobju 1968–1981 smo največji delež gostov v teh kategorijah obratov zabeležili v letu 1969, ko je turistične prenočitvene obrate višjih kategorij obiskalo 66,3 % vseh gostov. Po tem letu beležimo rahlo zmanjševanje deleža gostov v teh kategorijah obratov. Po številu gostov, ki obiščejo Koroško, se jih veliko odloči za bivanje v turističnih privatnih sobah, njihov največji delež smo zabeležili leta 1973, ko je turistične privatne sobe obiskalo 23,6 % vseh gostov. Po tem letu se je tudi v turističnih privatnih sobah zmanjševal delež gostov v skupnem številu gostov, ki obiščejo Koroško. Iz leta v leto pa se povečuje delež gostov, ki obiskujejo turistične prenočitvene obrate nižjih kategorij ter kampinge in šotorišča. Delež prihodov gostov v turistične prenočitvene obrate nižjih kategorij je konstantno rasel v celotnem opazovanem razdobju 1968–1981 in dosegel v letu 1981 delež gostov 7,7 % v primerjavi z 2,7 % leta 1968. Pri tem moramo poudariti, da je v to kategorijo vključena tudi vrsta objektov, kot so apartmaji in bungalovi ter počitniška stanovanja in počitniške hiše, ki so jih začeli graditi predvsem v zadnjih letih in se v njih zadržuje največje število gostov. Čeprav je število gostov in njihovih nočitev v tovrstnih objektih še relativno nizko, pa iz leta v leto opazamo njihovo naraščanje. Čisti zrak in mirno okolje gozdov in jezer, poleg tega pa še dostopno nizke cene ter dokaj visoka kvaliteta tovrstnih objektov so verjetno največ pripomogli k povečanju števila gostov v teh objektih. V ostalih turističnih prenočitvenih obratih nižjih kategorij se zadržuje relativno malo gostov.

V strukturi turističnega prometa Koroške prevladujejo tuji gostje. Njihov delež v skupnem številu vseh gostov na Koroškem variira od 70,4 % leta 1968 do 76,2 % leta 1973. Naftna kriza leta 1974, monetarne razmere v letih 1976 in 1977 so vplivale, da se je delež tujih gostov v teh letih manjšal, dosegel leta 1977 71,6 %, po tem letu pa opazimo počasno rast, tako da je leta 1980 že zavzemal 73,5 % vseh gostov. Vendar, kot vidimo, je največja razlika v deležu tujih gostov v opazovanem razdobju porast le-teh za 5,8 %, kar kaže na to, da je delež tujih gostov na Koroškem razmeroma konstanten.

Delež domačih gostov se je v opazovanem razdobju gibal od 29,6 % leta 1968 – tako visokega deleža domačih gostov po tem letu na Koro-

škem ne beležimo več – do 23,8 % leta 1973. Po tem letu je delež domačih turistov rasel, vendar se je povečal največ za 4,6% – na 28,4%. Lahko ugotovimo, da je tudi delež domačih gostov v celotnem opazovanem razdobju konstanten.

Še bolj karakteristična je struktura nočitev gostov na Koroškem. V nočitvah v turističnem prometu še bolj izrazito prevladujejo tuji gostje. Njihov delež v skupnem številu nočitev na Koroškem variira od 79,3 % leta 1978 do 85,0 % leta 1972. Podatki kažejo, kako pomemben delež zavzemajo tuji gostje v turističnem prometu Koroške. Delež nočitev domačih gostov je v celotnem opazovanem razdobju 1968–1981 razmeroma nizek, čeprav opazimo, da se predvsem v zadnjih letih nekoliko povečuje. V celotnem opazovanem razdobju delež nočitev domačih gostov variira od 15 % leta 1972 do 20,7 % leta 1978. To kaže, da se večje število domačih gostov na Koroškem odloča za izletniški turizem, medtem ko so tuji gostje na Koroškem predvsem stacionarni gostje.

Koroška je dežela z izrazito poletno turistično sezono. Turistično gospodarstvo Koroške si prizadeva razširiti turistično ponudbo tudi v zimsko turistično sezono, vendar le-ta zavzema še relativno majhen delež v turistični ponudbi Koroške.

Med najpomembnejše turistične kraje na narodnostno mešanem ozemlju na Koroškem spadajo kraji, ki so tudi v turističnem letu 1980/81 zabeležili največje število prihodov gostov in njihovih nočitev. Ti kraji so: v beljaškem okraju Bekštanj, Vrba, Podklošter in Št. Jakob v Rožu, v celovškem okraju Otok, Hodiše, Škofiče, Dholica in Borovlje, v velikovškem okraju pa Škocijan; veliko manj, pa vseeno precejšnje število gostov pa je obiskalo tudi Dobro vas.

Za turistične kraje, ki ležijo ob koroških jezerih, je značilno, da imajo razvito predvsem poletno turistično sezono. V beljaškem okraju je najbolj izrazit turistični center z razvito poletno turistično sezono Vrba, ki ga v poletni turistični sezoni obišče kar 96,1 % vseh gostov. V celovškem okraju so izraziti centri s poletno turistično sezono Hodiše, Otok, Dholica in Škofiče. Najbolj sezonska občina je Hodiše, ki jo v poletni polovici leta obišče 99,2 % vseh gostov. V velikovškem okraju je izrazito poletni turistični center Škocijan ob Klopinskiem jezeru. Poleti ta turistični center obišče 99,4 % vseh gostov.

V obdobju od turističnega leta⁶ 1973/74 do turističnega leta 1980/81 beležimo po posameznih okrajih in občinah na narodnostno mešanem ozemlju le z nekaj izjemami bistveno povečanje prihodov gostov in njihovih nočitev tako v poletni kot zimski turistični sezoni.

⁶ Turistično leto razdeljujejo statistični viri na poletno in zimsko polovico leta. Poletna polovica leta zajema V., VI., VII., VIII., IX. in X. mesec, kar znaša 184 dni, zimska polovica leta pa pomenijo XI., XII., I., II., III. in IV. mesec.

Za večino turističnih krajev na narodnostno mešanem ozemlju je značilno, da si zelo prizadevajo podaljšati turistično sezono z razširjajem turistične ponudbe. Nekateri med občinami pa so začele močneje razvijati tudi zimsko turistično ponudbo in beležijo že povečanje turističnega prometa tudi v zimski sezoni. Med te občine spadajo predvsem občine Podklošter, Rožek, Bekštanj, Št. Jakob v Rožu in Vrba v beljaškem okraju. Pri tem je treba poudariti, da ima Rožek razvito le poletno turistično ponudbo. Ostale občine tega okraja pa že razširjajo svojo turistično ponudbo tudi na ostale mesece izven poletne turistične sezone. Tako beležimo najvišji indeks rasti prihodov gostov in njihovih nočitev v zimski sezoni v Bekštanju (ind. prihodov 724, ind. nočitev 1.002), bistveno pa se je število gostov in nočitev povečalo v zimski sezoni tudi v ostalih občinah tega okraja.

V celovškem okraju se je v opazovanem razdobju število gostov in njihovih nočitev najbolj povečalo v naslednjih krajih: Borovlje, Pokrče, Kotmara vas, Bilčovs, Dholica, Hodiše, Otok in Škofiče. Turistični promet se je najbolj povečal v občinah Borovlje, kjer beležimo indeks rasti prihodov gostov v opazovanem razdobju 293, indeks nočitev pa 293, Pokrče (ind. rasti števila gostov 245, ind. rasti števila nočitev 199) ter Otok (ind. rasti števila gostov 122, ind. rasti števila nočitev 107). Za omenjene občine je značilno, da so bistveno razširile turistično ponudbo na celo turistično leto. V opazovanem razdobju se je v občini Borovlje zelo povečalo število gostov v zimski turistični sezoni (ind. 1.080) in njihovih nočitev (ind. 952). V najbolj razviti turistični občini celovškega okraja Otoku so začeli pomembno povečevati turistični promet tudi v zimski turistični sezoni. V obdobju 1973/74 – 1980/81 beležimo v prihodu gostov ind. rasti 1.058, v številu nočitev pa ind. rasti 3.480. Prav tako smo zabeležili visoke indekse rasti v prihodih v zimski sezoni v občini Pokrče (ind. 1.000) in v številu nočitev (ind. 2.763).

V velikovškem okraju so turistični promet najbolj razvile občine Železna Kapla, Škocijan, Pliberk in Djekše. V turističnem letu 1980/81 dosegla primerjavi s turističnim letom 1973/74 občina Železna Kapla indeks rasti prihodov gostov 296, ind. rasti nočitev pa 214, občina Pliberk pa ind. rasti prihodov 194, ind. rasti nočitev pa 186. Pri tem naj poudarimo, da so omenjene občine posebno razvile zimsko turistično ponudbo in občutno podaljšale poletno turistično sezono. V občini Železna Kapla so dosegli ind. rasti prihodov gostov v zimski turistični sezoni 1.473, ind. rasti njihovih nočitev pa 1.218, tudi v občini Djekše beležimo visoke indekse rasti v opazovanem obdobju v zimski polovici leta (v prihodu gostov ind. 485, v nočitvah pa ind. 745).

Oglejmo si še strukturo gostov in njihovih nočitev v turističnem letu na narodnostno mešanem ozemlju na Koroškem.

V šmohorskem okraju je edina občina na narodnostno mešanem ozemlju Št. Štefan, občina z izrazito poletno turistično sezono. Kar 97,2 % vseh gostov obišče kraje te občine v poletni polovici leta.

-V beljaškem okraju so vse občine razvile turistično ponudbo v poletni polovici leta, opažamo pa že tendenco k razširitvi turistične sezone tudi

izven poletnega časa. Predvsem v občinah Podklošter in Straja vas se iz leta v leto povečuje delež tistih gostov, ki te kraje obiščejo v zimski polovici leta, pri čemer pa je treba poudariti, da je ta delež relativno še zelo nizek. Za razvitejše turistične občine tega okraja pa velja, da jih obišče največ gostov v poletni polovici leta. Občino Vrba obišče v poletni sezoni 96,1 % vseh gostov, prenočuje pa v poletni sezoni v tej občini kar 99,3 % vseh gostov. Občina Rožek ima razvito le poletno turistično sezono.

V celovškem okraju se v vseh občinah še izraziteje kaže tendenca k poletni turistični ponudbi. Najbolj je izrazita v večjih turističnih občinah kot so Hodiše, Otok in Dholica, pa tudi Škofiče. Najbolj sezonska turistična občina je Hodiše, ki jo v poletni polovici leta obišče 99,2 % vseh gostov, kar je povsem razumljivo, saj te turistične občine ležijo ob koroških jezerih, ki predvsem poleti ponujajo gostom veliko ugodja. Nekatere od občin pa so turistično sezono že občutno podaljšale tudi v zimsko polovico leta, predvsem Borovlje in Pokrče, kjer se je v opazovanem razdobju od turističnega leta 1973/74 do 1980/81 kar za 21,8 % povečal delež tistih gostov, ki to občino obiščejo v zimskih mesecih. Občino Grabštanj je v zimski sezoni 1980/81 obiskalo 29,6 % vseh gostov.

V velikovškem okraju je izrazito poletni turistični center Škocijan ob Klopinskem jezeru. Poleti ta turistični center obišče 99,4 % vseh gostov. Med vsemi občinami na narodnostno mešanem ozemlju na Koroškem so predvsem nekatere med občinami velikovškega okraja močneje razvile zimsko turistično ponudbo: kraje na območju občine Pliberk je v zimski sezoni 1980/81 obiskalo 46,4 % vseh gostov, Djekše 23,8 % ter Železno Kaplo 22,0 % vseh gostov. Tudi v primerjavi s turističnim letom 1973/74 vidimo, da si omenjene občine precej prizadevajo razširiti turistično ponudbo in izkoristiti vse možnosti primarne turistične ponudbe tega območja. Predvsem občine Železna Kapla, Globasnica in Pliberk imajo zaradi svoje naravne lege in naravnih značilnosti veliko možnosti za razširitev turistične ponudbe v zimski sezoni.

V strukturi gostov tudi na narodnostno mešanem ozemlju na Koroškem prevladujejo tuji gostje. Turistično razvite kraje v velikovškem okraju pa obišče tudi veliko število domačih gostov.

V turističnem letu 1980/81 je po posameznih političnih okrajih obiskalo največje število gostov naslednje turistično razvite kraje na narodnostno mešanem ozemlju na Koroškem. V beljaškem okraju turistične občine Vrba, Bekštanj in Podklošter, gostje pa so te turistične kraje obiskali predvsem v poletni polovici leta, ko beležimo tudi največ prihodov domačih in tujih gostov. Prav tako so omenjeni kraji zabeležili tudi največje število nočitev gostov, prav tako večidel v poletni polovici leta. Tudi če si ogledamo strukturo gostov po omenjenih in drugih krajih beljaškega okraja, vidimo, da prevladujejo tuji gostje. Turistični center Vrbo je v turističnem letu 1980/81 obiskalo 79,3 % tujih gostov, prenočevalo pa je kar 84,8 % tujih gostov, Bekštanj je v turističnem letu 1980/81 obiskalo 83,2 % tujih gostov, preno-

čevalo pa je 88,0 % tujih gostov. Bekštanj in Podklošter pa je precejšnje število gostov obiskalo tudi v zimski sezoni.

V celovškem okraju so turistični najbolj obiskovali naslednje turistične občine: Otok, Hodiše in Škofiče, pa tudi Borovlje, veliko število nočitev pa beležimo v turističnem letu 1980/81 tudi v Dholici. Omenjene kraje je obiskalo in v njih prenočevalo največ tujih turistov predvsem v poletni sezoni. Delež tujih gostov se je v turistično razvitih občinah celovškega okraja v turističnem letu 1980/81 gibal od 59,1 % v Pokrčah, kjer se je turizem šele v zadnjih letih začel nekoliko bolj razvijati, pa do 89,1 % v Bilčovsu, ki privablja številne tuje goste predvsem v poletni turistični sezoni. V celovškem okraju omenimo še Grabštanj, katerega je v turističnem letu 1980/81 obiskalo kar 71,4 % domačih gostov in le 28,6 % tujih gostov. Ostale kraje celovškega okraja, ki so turistično bolj razviti, obišče več kot 80 % tujih gostov.

V velikovškem okraju je največ gostov obiskalo turistične kraje Škocijan, največji turistični center velikovškega okraja, veliko gostov pa so zabeležili tudi ostali turistični kraji: Železna Kapla, Dobrla vas, Pliberk in Velikovec.

Gostje obiskujejo turistične kraje velikovškega okraja predvsem v poletni polovici leta. Pomemben turistični kraj z razvito zimsko turistično ponudbo v velikovškem okraju pa je Pliberk, katerega je v turističnem letu 1980/81 obiskalo več gostov v zimski kot v poletni turistični sezoni. V strukturi gostov tudi v velikovškem okraju prevladujejo tuji gostje. Največji turistični center Škocijan je v turističnem letu 1980/81 zabeležil 66,5 % tujih gostov, največ tujih gostov pa je obiskalo še razvijajoči se turistični kraj Globasnico, 79,7 % vseh gostov. Domači gostje so v turističnem letu 1980/81 najbolj obiskovali Djekše, kjer je bilo v turističnem letu 1980/81 registriranih 90,1 % domačih gostov, več kot polovico domačih gostov v skupnem številu vseh gostov pa so v turističnem letu 1980/81 registrirali tudi v Suhi, Velikovcu in blizu 50 % tudi v Grebinju. Iz celotne analize je razvidno, da največji delež domačih gostov obišče večino krajev velikovškega okraja. Turistični promet se je v celotnem opazovanem razdobju 1973/74 – 1980/81 povečal v vseh občinah na narodnostno mešanem ozemlju. Struktura prihodov gostov in njihovih nočitev pa se v večini občin spreminja v korist domačih gostov, posebno še v tistih občinah, v katerih je bil v opazovanem obdobju delež domačih gostov še relativno nizek.

Izkoriščenost prenočitvenih zmogljivosti in povprečna doba bivanja gostov v turističnih prenočitvenih obratih na narodnostno mešanem ozemlju na Koroškem

Koroška je v celoti v poletni turistični sezoni 1981 dosegla izkoriščenost turističnih prenočitvenih obratov višjih kategorij 40,3 %, kar predstavlja zasedenost 74 dni v poletnih mesecih. Izkoriščenost vseh prenočitvenih zmogljivosti v celem letu pa dejansko znaša le 23,7 %. To nam potrjuje, da

je Koroška dežela z izrazito poletno turistično sezono, v zimski turistični sezoni Koroško obišče relativno malo gostov, večina gostov pa se zadržuje v turističnih prenočitvenih obratih višjih kategorij.

V najrazvitejših turističnih občinah na narodnostno mešanem ozemlju na Koroškem so v poletni turistični sezoni 1981 zabeležili naslednje odstotke izkoriščenosti prenočitvenih zmogljivosti v obratih višjih kategorij: v beljaškem okraju Bekštanj 41,7 %, Vrba 38,5 %, Rožek 38,2 % in Št. Jakob v Rožu 32,5 %, občina Št. Štefan v šmohorskem okraju 28,5 %, v celovškem okraju Hodiše 40,2 %, Škofiče 39,0 %, Dholica 35,4 % ter Otok 32,0 %. V velikovškem okraju beležimo največjo izkoriščenost prenočitvenih zmogljivosti v naslednjih krajih: Djekše 46,8 %, Škocijan 43,6 %, Železna Kapla 35,4 % in Dobrla vas 32,6 %.

Večina občin na narodnostno mešanem ozemlju na Koroškem je v obdobju od leta 1974 do leta 1981 bistveno povečala izkoriščenost prenočitvenih zmogljivosti, najbolj tiste občine, ki imajo že močnejše razvito turistično ponudbo in ki se iz leta v leto razvijajo v vse pomembnejše turistične centre Koroške. To so predvsem Bekštanj in Vrba v beljaškem okraju, Hodiše, Dholica in Škofiče v celovškem okraju ter Škocijan, Železna Kapla, Dobrla vas, Pliberk in Djekše v velikovškem okraju.

V povprečju prebivajo gostje na Koroškem 8 dni. Povprečna doba bivanja domačih in tujih gostov po posameznih občinah na narodnostno mešanem ozemlju na Koroškem je v turističnem letu 1980/81 znašala od 3 do 16 dni. V beljaškem okraju so se gostje zadrževali od 3 do 12 dni. V občini Bekštanj beležijo v turističnem letu 1980/81 povprečno dobo bivanja gostov 11 dni, v občini Rožek 10 dni, v občinah Št. Jakob v Rožu in Vrba prek 9 dni. V celovškem okraju so se domači in tuji gostje zadrževali povprečno 3 do 16 dni. Najdaljšo povprečno dobo bivanja domačih in tujih gostov smo zabeležili v dveh krajih, ki šele razvijata svojo turistično ponudbo: v občini Žihpolje so se gostje zadrževali kar 15,90 dneva, v občini Štalenska gora pa 12,51 dneva. Sledijo Škofiče in Šmarjeta v Rožu z več kot 11 dnevi, Hodiše in Bilčovs z več kot 10 dnevi ter Otok in Žrelec z več kot 9 dnevi. Med vsemi občinami na narodnostno mešanem ozemlju na Koroškem se domači in tuji gostje najdlje zadržujejo v krajih velikovškega okraja. V turističnem letu 1980/81 je povprečna doba bivanja domačih in tujih gostov v velikovškem okraju znašala od 5 do skoraj 13 dni. Najdlje so se gostje zadrževali v občinah Škocijan in Žitara vas, čez 12 dni, v občinah Djekše in Globasnica prek 10 dni ter v občinah Dobrla vas in Galicija več kot 9 dni.

Sezonska variabilnost turističnega prometa na Koroškem

Sezonsko poslovanje je ena temeljnih značilnosti turističnega gospodarstva, to pa se najbolj odraža v najvidnejši turistični dejavnosti, v gostinstvu. Sezonsko gostinstvo opravlja gostinske storitve le v določenih letnih obdobjih, ker se mora prilagajati močnemu nihanju povpraševanja.

Če presojamo turistično ponudbo samo s stališča gostinstva, ugotovljamo, da to ponudbo lahko definiramo s številom turističnih ležišč in sedežev, ki se povečujejo samo z gradnjo novih gostinskih objektov. Turistične zmogljivosti so celo leto na voljo v enakem številu – torej je ponudba stalno enaka, povpraševanje po gostinskih storitvah pa v določeni letni dobi presega gostinske zmogljivosti, v drugem času pa je povpraševanje mnogo manjše od ponudbe.

Neskladje med togo turistično ponudbo in variabilnim povpraševanjem je največji problem v turističnem gospodarstvu in še posebej problem prenočitvenih obratov. Zmogljivosti prenočitvenih obratov so v glavni turistični sezoni premajhne, v času zunaj sezone pa so samo delno izkoriščene ali pa sploh niso.

Iz naših analiz je razvidno, da je Koroška dežela z izrazitim sezonskim značajem turizma. To nam potrjuje minimalna frekvenca gostov v mesecih oktober (4,1 % v turističnem letu 1980/81), november (1,1 %) in december 1981 (5,2 %) ter v prvih nekaj mesecih leta. Odstotek izkoriščenosti je največji avgusta (91,4 %) in julija (89,4 %). V ostalih mesecih je procent izkoriščenosti prenočitvenih zmogljivosti na Koroškem bistveno nižji kot v glavnih sezonskih mesecih.

Po statističnih virih turistično leto sestavljata zimska polovica leta in poletna polovica leta. Zimska polovica leta traja od novembra do aprila, poletna polovica leta pa traja od maja do oktobra. Turistične zmogljivosti na Koroškem so maksimalno izkoriščene v poletni polovici leta – od maja do oktobra – povprečna izkoriščenost je bila leta 1981 v teh mesecih 41,6 %. V zimski polovici leta – od novembra 1980 do aprila 1981 – so bile zmogljivosti na Koroškem zasedene 7,0 %.

Prenočitveni obrati najvišjih kategorij: A1/A, B, C/D so bili v turističnem letu 1980/81 v povprečju zasedeni 23,4 %. Odstotek izkoriščenosti je v objektih teh kategorij največji v avgustu (78,4 %) in v juliju (74,2 %), predvsem pa lahko ugotovimo, da so najbolj zasedeni v poletni polovici leta – od maja do oktobra. Zimska polovica leta – od novembra 1980 do aprila 1981 – je manj zasedena, z najvišjim odstotkom januarja (10,8 %) in februarja (10,7 %).

Privatne sobe so na Koroškem prav tako najbolj zasedene v poletni polovici leta. Leta 1981 so bile najbolj zasedene avgusta (72,3 %) in julija (65,9 %), v ostalih mesecih leta pa so bile zmogljivosti privatnih sob dosti manj zasedene. Že ostali meseci poletne polovice leta: maj (2,5 %), junij (15,7 %), september (15,2 %) in oktober (1,5 %) so slabše zasedeni. V zimski polovici leta so privatne sobe minimalno izkoriščene: od 0,2 % novembra 1980 do 3,1 % decembra 1980 in 2,9 % januarja 1981. V povprečju so bile v turističnem letu 1980/81 privatne sobe na Koroškem zasedene 15,3 %. Prenočitveni obrati nižjih kategorij, kot so mladinska prenočišča in okrevališča, oskrbni domovi in drugo so prav tako kot ostali turistični prenočitveni objekti na Koroškem najbolj zasedeni v poletni polovici leta: avgusta 69,6 %, julija 64,5 %. V ostalih mesecih poletne polovice leta

so manj zasedeni. V zimski polovici leta beležimo najvišjo izkoriščenost v mesecih januar (8,5 %) in februar (10,1 %), v ostalih mesecih je izkoriščenost tovrstnih kapacitet tudi za polovico nižja. V povprečju so bili ti turistični prenočitveni objekti v turističnem letu 1980/81 izkoriščeni 19,4 %.

Če primerjamo izkoriščenost po posameznih turističnih prenočitvenih obratih na Koroškem, ugotovimo, da so bili v turističnem letu 1980/81 najbolj izkoriščeni turistični prenočitveni obrati najvišjih kategorij (23,4 %), najmanj pa privatne sobe (15,4 %). V poletni in zimski sezoni so bili ti objekti prav tako najbolj zasedeni, pri tem pa naj omenimo, da privatne sobe v zimski polovici leta skoraj ne beležijo nočitev, saj je njihova najvišja izkoriščenost le 3,1 %.

Izbor turističnih regij na Koroškem

Definiranje regij, kot so bile opredeljene v svetovni (turistični) literaturi ali v domači (geografski) literaturi, postavlja v konfrontaciji z razpoložljivimi podatki statističnih služb prvi problem. Podatki se nanašajo vselej na občino kot najmanjšo teritorialno enoto. Zato smo bili prisiljeni nasloniti se na podatke po občinah in tako občino izenačiti s pojmom regije, saj bi združevanje več občin v večje regije zbrisalo najbolj tipične karakteristike turističnih ali neturističnih regij. Če bi bili na voljo ustrezni podatki, bi bilo sploh koristno izbrati še manjšo teritorialno enoto od občine, ker je v strokovni literaturi neprestano ponavljana teza, da je osnovna celica turistične ponudbe turistični kraj, v občinah pa je pogosto združenih nekaj večih turističnih centrov s turistično nerazvitim delom občine.

Naslednji problem je bil izbor kazalcev, ki prikazujejo stopnjo turistične razvitosti. Vzeti je treba relativno kazalce in tako abstrahirati vpliv velikosti občine po površini ali po številu prebivalcev. Običajni kazalci, ki se večinoma uporabljajo v ta namen, so število turističnih prenočitev na 1 km² površine ali na 1 stalnega prebivalca. Manj pa so v rabi kazalci, kot so delež zaposlenih ali delež narodnega dohodka v gostinstvu in turizmu v primerjavi s skupnim številom zaposlenih oziroma skupnim narodnim dohodkom v občini. Zadnji kazalci imajo še to slabost, da prikazujejo strukturo, ne pa stopnje razvitosti. Zato je kazalce, ki izražajo strukturo, bolje nadomestiti s kazalci na prebivalca.⁷

Izbor turistično razvitih regij Koroške smo v raziskavi opravili z analizo po prvih dveh omenjenih kazalcih: turistični opremljenosti in turistični intenzivnosti. Turistično najrazvitejše občine na Koroškem smo po naših analizah razvrstili v range od 1 do 10. V našem primeru se rangi po obeh kazal-

⁷ Inštitut za ekonomska raziskovanja Ljubljana: Poročilo o delu za leto 1982. Usmerjeni raziskovalni program: Turizem v slovenskem gospodarstvu in njegova vloga v dolgoročnem razvoju SR Slovenije, december 1982, str. 105–106.

cih ujemajo od 1. do 8. ranga. Od 8. do 10. ranga pa nastajajo spremembe, ki jih je težje uskladiti, ker so razlike med obema kazalcema dokaj velike. Po analizi turistične razvitosti posameznih občin na narodnostno mešanem ozemlju na Koroškem po kazalcih

- število prenočitev vseh turistov v vseh vrstah prenočitvenih obratov na 1 stalnega prebivalca (turistična intenzivnost) in
- število ležišč v vseh vrstah prenočitvenih obratov na 1 km² površine (turistična opremljenost)

spadajo med turistično razvitejše občine narodnostno mešanega ozemlja naslednje občine:

1. Otok – Maria Wörth
2. Škocijan – St. Kanzian
3. Vrba ob jezeru – Velden am Wörthersee
4. Hodiše – Keutschach
5. Škofiče – Schiefing
6. Bekštanj – Finkenstein
7. Dholica – Techelsberg
8. Rožek – Rosegg
9. Št. Jakob v Rožu – St. Jakob im Rosental
10. Št. Štefan na Zilji – St. Stefan an der Gail
11. Dobrla vas – Eberndorf
12. Vernberk – Wernberg.

Dodatno smo k analizi turistične razvitosti po kazalcih turistične razvitosti: turistična intenzivnost in turistična opremljenost dodali še kazalec: število nočitev na posteljo. Analiza je zanimiva predvsem zato, ker je pokazala povsem drugačen rang turistično razvitih regij na Koroškem. Ta metoda predpostavlja kot optimalno 60 nočitev na eno ležišče v turističnem letu. Če po tej metodi razvrstimo turistične regije na Koroškem, je vrstni red najrazvitejših turističnih občin na narodnostno mešanem ozemlju naslednji:

1. Djekše – Diex
2. Bekštanj – Finkenstein
3. Škocijan – St. Kanzian
4. Štalenska gora – Magdalensberg
5. Pliberk – Bleiburg
6. Rožek – Rosegg
7. Železna Kapla – Eisenkappel
8. Škofiče – Schiefing
9. Vrba ob jezeru – Velden am Wörthersee.

Analiza, opravljena po tej metodi, dopolnjuje opravljene analize turistične razvitosti posameznih regij na Koroškem. Po tej metodi se dodatno uvrščajo med turistično razvitejše občine na narodnostno mešanem ozemlju še tri občine v velikovškem okraju: Djekše, Pliberk in Železna Kapla ter Štalenska gora v celovškem političnem okraju, medtem ko ostale turistično razvite občine ta analiza le potrjuje.

Summary

THE DEVELOPMENT OF TOURISM IN THE ETHNICALLY MIXED AREAS OF CARINTHIA

What tourism in Carinthia has to offer is primarily the two hundred or more lakes around which tourist activities are centred. The favourable climate, the warm lake water in the summer months, the quiet green woods surrounding the lakes, the dales and meadows offer nature at its best. In winter the beauty of the lakes can be exchanged for the attractions offered by the mountains where about a hundred ski slopes with lifts and roads cleared of snow wait for tourists. In addition, Carinthia's rich historical and cultural heritage attracts many visitors throughout the year.

Carinthia disposes of an extensive accommodation capacity, which includes hotels of high categories as well as private rooms. Bed-and-breakfast places of lower categories are less frequent. Nevertheless, some of these places – mainly apartments and bungalows – have marked a considerable increase in visitors for the past few years and have thus become prospective factors in the tourist potential in Carinthia.

Most guests prefer staying in high-class hotels and private rooms. There are relatively few guests in places of lower categories. Foreign tourists are predominant; in some communes situated in ethnically mixed areas native guests are prevalent: for instance, in Grafenstein/Grabštanj in the Klagenfurt/Celovec district and Diex/Djekše, Völkermarkt/Velikovec and Griffen/Grebinj in the district of Völkermarkt Velikovec.

Carinthia is a country with a strongly developed summer tourist season. Especially the tourist-conscious places situated on the banks of the many lakes can offer a lot to the summer tourists. In some communes in the ethnically mixed areas great efforts have been made to develop, apart from the summer season, a profitable winter season. Some communes in the Völkermarkt/Velikovec district have been particularly successful in this respect. The number of winter tourists have almost equalled those of the Summer tourists in the communes of Bleiburg/Pliberk, Diex/Djekše and Eisenkappel/Železna Kapla. Some other touristically well-developed communes in the ethnically mixed areas have also been trying to develop tourism during the winter season. The results of such endeavours can be seen in the indexed growth of the numbers of visitors who stay overnight in some communes situated in the ethnically mixed areas during the winter seasons from 1973/74 to 1980/81: for example, Finkenstein/Bekštanj in the Villach/Beljak district, Ferlach/Borovlje, Maria Wörth/Otok, Pörschach/Pokrče and Grafenstein/Grabštanj in the Klagenfurt/Celovec district; further Bleiburg/Pliberk, Eisenkappel/Železna Kapla and Diex/Djekše in the Völkermarkt/Velikovec district.

In the summer season of 1981, the whole of Carinthia sold 40.3 % of their accommodation capacities in high-class hotels, which means that 74 days during the summer months were sold out. In the whole year, however, only 23.7 % of all capacities are booked. It is thus evident that Carinthia is a country with well-developed summer tourism whereas in the winter season it is visited by relatively few tourists. Most guests stay at high-class hotels and guest houses of higher categories. In most communes of the ethnically mixed areas more beds were sold from 1974 to 1981 than ever before. This is mainly true of the communes which dispose of a well-developed tourist trade and have become important tourist centres of Carinthia, such as Finkenstein/Bekštanj and Velden/Vrba in the Villach/Beljak district, Keutschach/Hodiše, Techelsberg/Dholica and Schiefing am See/Škofiče in the Klagenfurt/Celovec district; then St Kanzian/Škocjan, Eisenkappel/Železna Kapla, Eberndorf/Dobrla vas, Bleiburg/Pliberk and Diex/Djekše in the Völkermarkt/Velikovec district.

On the average, visitors stay in Carinthia for 8 days. In the ethnically mixed areas the average stay of visitors is from 3 to 16 days. Foreign visitors stay longest in Carinthia, so their share is the biggest. The average stay of native guests is much shorter. Foreign guests can be considered as stationary guests whereas natives mostly prefer short tours or trips at weekends.

It is evident from our analyses that Carinthia is a country where tourism is season-orientated. This is proved by the minimal frequency of guests in the months of October, November and December and in the first few months of the year. The percentage of bookings is highest in July and August. In the remaining months the percentage of bookings is much lower than during the main season.

Finally, we have made a selection of the best-developed tourist places in Carinthia. According to tourist intensity and equipment, the touristically best-developed communes in the ethnically mixed areas are: St Stefan im Gailtal/St. Štefan na Zilji in the Hermagor/Šmohor district, Finkenstein/Bekštanj, Wernberg/Vernberk, Rosegg/Rožek, St Jakob im Rosental/Št. Jakob v Rožu and Velden/Vrba in the Villach/Beljak district; then Techelberg/Dholica, Maria Wörth/Otok, Keutschach/Hodiše and Schiefing am See/Škofiče in the Klagenfurt/Celovec district and, further, Eberndorf/Dobrla vas and St Kanzian/Skocjan in the Völkermarkt/Velikovec district. According to the additional index of the booking rate of all tourists as compared with the number of beds, Magdalensberg/Štalenska gora in the Klagenfurt/Celovec district and Eisenkappel/Železna Kapla, Bleiburg/Pliberk and Diex/Djekše in the Völkermarkt/Velikovec district have been added to the touristically well-developed communes in the ethnically mixed areas of Carinthia.